

[0415] Fries *fean* in ingweoons perspectief

Nieuwfries *fean* veronderstelt een ouder-fries *faan* en deze vorm is, ofschoon 'in den altfriesischen Wörterbüchern bisher nicht registriert' - aldus D. Hofmann in *Niederdeutsches Wort 10*, 100 -, niet moeilijk uit 14de- en 15de-eeuwse teksten te documenteren. Hofmann zelf citeert t.a.p. voor wat het westfries betreft plaatsen uit oorkonden van 1390, kopie ('up Berra fane', 'tria jerda fanis'), en 1418, origineel ('fierdehalif jeerd faens'), en voor wat het oostfries betreft een voorbeeld van 1415, origineel, in nederduitse context ('en stucke phanes'). Deze gegevens kunnen voor het tussen Friesland en Oostfriesland inliggende Groningen aangevuld worden met de door W. de Vries bijeengebrachte plaatsen van het westerkwartierse toponiem *Faan*: 'van Sybadebuiren, Olde ende Niekerke ende Phane' (1385, origineel), 'to Fanum' (1392, origineel), 'to Faen' (1446/8); zie *NGN* 8,50. Buiten het noordelijke kustgebied waar sinds de 13de eeuw een friese schrijftaal tot ontwikkeling is gekomen, en dat dus als het (oud)friese taalgebied kan gelden, is nog geen *faan* aangetroffen, maar is de daarmee corresponderende vorm *veen*, *vene*. Uit deze gegevens kan dus nog niet blijken dat men ter karakterisering van *faen* een ruimere term dan "fries" moet gebruiken, t.w. "ingweoons". Men zal dit echter, naar het mij voorkomt, wel moeten doen wanneer men zich rekenschap gaat geven van de klankhistorische achtergrond van *faan*. Het is geen "friese klankwet" geweest die deze vorm heeft bepaald, maar een ingweoonse ontwikkeling, te dateren vóór het jaar 1000, dus in een tijd toen er nog geen zelfstandige friese taal bestond. Dat wil ik nu gaan aantonen.

Wat betreft de gang van zaken bij de klankontwikkeling die *faan* heeft bepaald, kan ik mij vrijwel aansluiten bij de voorstelling die Hofmann op blz. 101 van zijn aangehaalde studie daarvan heeft gegeven¹. Vrijwel, want op een enkel punt is Hofmann m.i. niet geheel nauwkeurig geweest. Hij schrijft: 'Im Altfrisischen hatte sich germ. *a* nach dem *i*-Umlaut (und der spontanen "Aufhellung") vor den meisten Konsonanten in *a* und *e* aufgespalten, aber vor Nasalen war vermutlich zunächst ein Allophonpaar [ã] (ohne Umlaut) und [æ] (mit Umlaut) entstanden. Es wurde jedoch früher oder später wieder aufgehoben. [ã] blieb im Westfrisischen meistens Bestandteil des Phonems /a/ und kehrte auch zu der Aussprache [a] zurück, während es sich im Ost- und Nordfrisischen (nur vereinzelt in offener Silbe auch im Westfrisischen) dem Phonem /o/ anschloß. [æ] konnte ebenfalls zur Aussprache [a] zurückkehren - so offenbar in dem hier behandelten Wort -, konnte aber auch weiter zu [e] verengt werden und sich damit (wie das Umlautsprodukt vor anderen Konsonanten) dem Phonem /e/ anschließen, falls die Entwicklung vor Nasal nicht, wie im Westfrisischen, bis zu [i] weiterging. Bei dieser Aufspaltung des Umlautsvokals vor Nasal kam es nicht nur von Dialekt zu Dialekt,

sondern manchmal auch innerhalb des gleichen Dialekts von Form zu Form zu unterschiedlichen Entscheidungen für die eine oder die andere Entwicklung'. Deze verrassende en originele redenering lijkt mij volkomen overtuigend maar is, ik duidde het al aan, op één punt onnauwkeurig. De umlaut van [ã], d.w.z. de donkerder gekleurde en ietwat geronde allofoon van gm. *a* voor nasale konsonanten, moet nauwkeurig de palatale tegenhanger daarvan geweest zijn, dus geen [æ] maar een [æ̃]. Dat is geen geheel onbetekenend nuanceverschil, want wanneer een [æ] 'zur Aussprache [a] zurückkehrt' is dat een depalatalisatie, maar wanneer een allofoon [æ̃] gefonematiseerd wordt tot /a/ moet daar een delabialisatieproces aan vooraf zijn gegaan. Hofmann heeft zich hier geen rekenschap van gegeven - het blijkt althans niet uit zijn tekst - maar het is voor de structurele samenhang van deze klankontwikkeling wel degelijk van betekenis. Die structurele samenhang brengt mij ertoe om te zeggen: de klankontwikkeling die *faan* heeft bepaald - en zonder welke het woord *feen* zou zijn geworden - is niet fries maar ingweoons geweest.

De umlaut als fonetisch proces - palatalisatie van vocalen in geaccentueerde syllaben onder invloed van *i* of *j* in minder beklemtoonde volgsyllaben - is in het westgermaanse areaal begonnen vóór het begin van de overlevering der afzonderlijke westgermaanse schrijfdialecten, dus laten-we-zeggen omstreeks 500 tot 700. Het fonetische proces heeft in de verschillende delen van het westgermaanse areaal verschillende resultaten opgeleverd. In het gedeelte dat we "frankisch" kunnen noemen is het proces bijzonder traag verlopen. De oudste "frankische" leenwoorden in het oudfrans vertonen in het geheel geen umlaut, noch van lange noch van korte vocalen. De latere "frankische" leenwoorden hebben wel umlaut van korte vocalen, maar niet van lange. Men kan dat allemaal vinden bij Gamillscheg. Het vlaams is de voortzetting van het frankisch dat door de jongere leenwoorden in het oudfrans wordt gerepresenteerd, het vlaams kent tot op de dag van heden wel de umlaut van de korte germaanse vocalen maar niet van de lange. De schriftelijke overlevering van het vlaams begint pas omstreeks 1200 en is dus niet ouder dan die van het fries. Het is echter niet gewaagd om ook de taal die in Vlaanderen tussen 800 en 1200 gesproken werd al "zuiverfrankisch" te achten, d.w.z. overeenstemmend met de taal die in Noord-Frankrijk verantwoordelijk is geweest voor de jongere leenwoorden. In het gedeelte van het westgermaanse areaal dat we "ingweoons" kunnen noemen is de umlaut heel wat voorspoediger geweest. Het fries, dat zich van 1200 af in het noordelijke relictgebied van dit ingweoonse gedeelte tot een zelfstandig schrijfdialect heeft ontwikkeld, kent de umlaut zowel bij lange als bij korte vocalen. Buiten dit middeleeuws-friese taalgebied vinden we echter in de niet-meer-ingweoons-gebleven maar frankisch-geworden dialecten een aantal ingweoonse relictwoorden die bewijzen dat het vóór-friese ingweoons ook al de umlaut zowel bij

vanouds lange als bij vanouds korte vocalen heeft gekend. We vinden dergelijke ingweonse relictwoorden tot in het "zuiver-frankische" vlaams toe. Die moeten daar achtergebleven zijn uit de tijd vóór 800, toen Vlaanderen ook nog tot het ingweonse gedeelte van het westgermaanse areaal behoorde. Conclusie: in dit ingweonse gedeelte heeft de umlaut als fonetisch proces zich in de eeuwen van omstreeks 500 tot 700 al snel en compleet gerealiseerd bij alle vocalen die daarvoor in aanmerking kwamen, korte én lange. Verdere conclusie: wanneer we ons rekenschap geven van het ontstaan van een fries *faan* uit een ingweoons-westgermaans **fāni*, van het aanvankelijke umlautsproduct [ǣ] en ook van de fonematisering daarvan tot /a/, moeten we ons stellen op ingweoons standpunt. Er is geen twijfel aan mogelijk dat de donkerder gekleurde en ietwat geronde allofoon van gm. *a* voor nasale consonanten algemeen-ingweoons is geweest, en dus ook in die tijd van omstreeks 500 tot 700 teruggeprojecteerd mag en moet worden. Vlaams *brochte*, 'bracht', en *zochte*, 'zacht', resp. uit **brōχta* < *brānχta* en **sōfta* < *sāmfta* < *samftō*, leveren het bewijs van het vroege ontstaan en de vroege uitgebreidheid van de donkerder gekleurde en ietwat geronde *a*-allofoon. Een andere vraag is het echter hoe het met de ouderdom en de uitgebreidheid van de fonematisering van [ǣ] tot /a/ staat.

Ik heb hierboven opgemerkt dat aan deze fonematisering een delabialisatie-proces vooraf moet zijn gegaan. Dit geeft ons enig chronologisch houvast. In tegenstelling met het oudste oudengels laat het oudste oudfries - maar dat is ééuwen jonger dan het oudste oudengels! - ons een voltooide delabialisatie zien. De /a/ die ervoor gezorgd heeft dat het friese woord geen *feen* maar *faan* werd is dus vóór-oudfries. Dat is nu niet zo'n opzienbarende conclusie, want in *faan* wordt niet alleen het bestaan van een gedelabialiseerde en gefonematiseerde /a/ verondersteld maar ook al de rekking van deze /a/ tot /aa/. Die rekking zullen we wel mogen rekenen tot de groep verschijnselen die bepaald is door de "klankwettige" rekking van oude korte vocalen in open syllaben. *Faan* zal ontstaan zijn uit een ouder **fane*, evenals *veen* uit *vene*. De rekking in open syllaben pleegt men te dateren in de 11de eeuw. De gefonematiseerde /a/ die *faan* heeft bepaald bestond dus al vóór 1000. De volgende vraag die we moeten stellen is: hoe staat het met de delabialisatie in de ingweonse relictwoorden buiten het middeleeuws-friese taalgebied? We vinden woorden met ingweonse delabialisatie in het westvlaams, het zeeuws, het hollands en het gronings, niet echter in het oostvlaams, brabant, utrechts, gelders, overijsels en drechts, noch ergens in de nederduitse dialecten - buiten het oostfries - die nog een herkenbaar ingweoons substraat hebben, het westfaals en oostfaals bijvoorbeeld. De delabialisatie is dus een kustverschijnsel, ze is eigen aan wat Frings "Küsteningwäonisch" of "Kerningwäonisch" placht te noemen. Frings meende dat de ingweonse verschijnselen van het kustgebied waren "uitgestraald" en de "ingwäonische

Wellen", voortlopend van kust naar binnenland, steeds in kracht waren afgenomen. Ik heb daartegenover steeds - en het laatst in mijn samenvattende voordracht 'Zur Problematik des Ingwäonischen', in *Frühmittelalterliche Studien* 4, 231/43 - de opvatting verdedigd dat het land langs de Noordzeekust een ingweoons relictgebied is geweest, geleidelijk onder invloeden van het binnenland inkrimpend, tot er omstreeks 1200 niets meer dan het middeleeuwse friese taalgebied van over was. De inkrimping heeft volgens mij plaatsgevonden tussen 800 en 1200. Het eerst werd Westvlaanderen "gefrankiseerd", vervolgens Zeeland, Zuidholland, en tenslotte ook Noordholland, waarvan het noorden nog steeds "Westfriesland" heet. Van de 14de eeuw af begon ook de inkrimping van het noordelijke, nu niet meer "ingweoons" maar "fries" te noemen, kustgebied: Groningerland, Oostfriesland, de friese steden - zodat het friese taalgebied nu vrijwel geheel is komen te liggen binnen de nederlandse provincie Friesland. (Natuurlijk, er zijn óók nog - nóg - die merkwaardig resistente resten van oorspronkelijke koloniaties in Saterland en Noordfriesland, maar die verstoren het beeld van de bijna "wetmatig" te noemen inkrimping, "verbinnenlandsing", van het kustgebied nauwelijks. In het friese taalgebied heeft zich een friese taal met eigen friese klankontwikkelingen gevormd - klankontwikkelingen van ná 1200 -, in het westelijke kustgebied van Westvlaanderen tot Noordholland heeft zich een laat-ingweoons ontwikkeld met ook eigen kenmerken - "vernieuwingen" van tussen 800 en 1200. Tot die "vernieuwingen" van het continentale laat-ingweoons behoort m.i. de delabialisatie. Parallel hiermee is ook in het gelijktijdige insulaire laat-ingweoons - dat we "oudengels" noemen - de delabialisatie opgetreden, parallel maar niet steeds met hetzelfde resultaat. Alles tezamen nemend kunnen we de delabialisatie en fonematisering van [ǣ] tot /a/ tussen 800 en 1000 dateren.

Er waren in het continentale laat-ingweoons twee lange en twee korte umlauts-allofonen die voor fonematisering-door-delabialisatie in aanmerking kwamen: de [ø.], umlaut van gm. *ō*, de [y.], umlaut van gm. *ū*, de [y], umlaut van gm. *u*, en de [ǣ], umlaut van gm. *a* voor nasale consonanten. Strikt genomen moet er nog een derde lange umlautsallofoon zijn geweest, namelijk de [ǣ.] , umlaut van [ǣ.] uit [ǣn] of [ǣm], maar deze [ǣ.] onderscheidt zich in de latere taalontwikkeling in niets van de voortzetting van gm. *ō* en zijn umlautsproduct is steeds op dezelfde wijze gedelabialiseerd als de [ø.] Overigens wil ik mij verder ook beperken tot de korte umlauts-allofonen. Beschouwen wij de situatie in het oudfries, dan merken wij zowel bij de [y] als bij de [ǣ] een vrijwel niet onder regels te brengen gedrag op. Wat Hofmann schreef naar aanleiding van de [ǣ]- door mij als [ǣ] geïnterpreteerd - geldt ook tot op grote hoogte van de [y]: "Bei dieser Aufspaltung des Umlautsvokals ... kam es nicht nur von Dialekt zu Dialekt, sondern manchmal auch innerhalb des gleichen Dialekts von

Form zu Form zu unterschiedlichen Entscheidungen für die eine oder die andere Entwicklung'. Het meest voorkomende eindproduct van de fonematisering-door-delabialisatie is bij de [y] wel een /e/, maar de /i/ is toch niet zeldzaam. Zo iets zou men misschien ook wel van de [ǣ] kunnen zeggen: het meest voorkomende eindproduct is de /e/ maar de /a/ is niet zeldzaam. De /i/ representeert een vocaal van dezelfde "wijdheid" als de [y] en het zou dus meer in de lijn der verwachting hebben gelegen wanneer het oudfries regelmatig voor de /i/ geopteerd had - evenals het oudengels, het westvlaams, het zeeuws en het hollands ten zuiden van Nieuwe Maas en Hollandse IJsel -, het heeft dit echter om onnaspeurlijke redenen niet gedaan. Het hollands ten noorden van Nieuwe Maas en Hollandse IJsel vertoont een beeld dat veel op dat van het fries lijkt: meestal een /e/ maar soms ook een /i/; vergelijk mijn *Hollandse Dialektstudies*, blz. 12 en kaartje 2, licht gecorrigeerd in *Ts.* 84, 256. Blijkens een kaartje als dat in Hof's *Friesche Dialectgeographie*, blz. 188, heeft het fries ook in het kleine taalgebied dat het tegenwoordig nog bezet houdt bij eenzelfde woord niet steeds dezelfde "keuze" gedaan. Wat hier achter zit vermag ik niet te doorgronden. We worden haast verleid tot de onwetenschappelijke formulering dat "het fries" - een mythische persoonlijkheid - "een voorkeur had voor de /e/". Zo'n zelfde "voorkeur voor de /e/" zou dan ook de fonematisering van de [ǣ] bepaald hebben: de /a/, van dezelfde "wijdheid", lag meer voor de hand, maar de "voorkeur" ging nu eenmaal uit naar de /e/! Natuurlijk verklaart men hiermee niets, evenmin als wanneer men zegt dat in het fries geen enkele "klankwet" opgaat en "alles kan". We zijn er niet bij geweest, we weten het niet. Voor mij heeft het verhaal van de "onregelmatige" delabialisatie van de laat-ingweonse [y] echter in elk geval deze zin dat het een even "onregelmatige" delabialisatie van de [ǣ] aannemelijk kan maken.

Maar er ontbreekt nog iets aan mijn betoog. Dat de delabialisatie van de [y] vóór-oudfries en dus laat-ingweoons is geweest, blijkt uit de vergelijkbare verschijnselen in het westelijke kustgebied, van Westvlaanderen tot Noordholland. Waar zijn echter de vergelijkbare verschijnselen bij de [ǣ] > /a/? Is *faan* ook westvlaams, zeeuws of hollands? Nee, men zegt daar overal *veen*. Ik ga de andere voorbeelden langs die Hofmann opgeeft: fries *freamd* (*frjemd*) uit *framethe*, fries *teams* (*tjems*) uit *tames*, saterlands *hoamd*, 'hemd', uit *hamede*, saterlands *moanske*, 'mens', uit *manniska*. Geen van die woorden heeft, voorzover mij bekend, een tegenhanger met /a/ of /aa/ in het hollands, zeeuws of westvlaams. Maar er is één woord dat Hofmann niet heeft opgemerkt - of waar hij niets in heeft gezien - en dat toch misschien in dit verband wel nadere aandacht verdient. Ik bedoel *heanen*, meervoud, in het *FrWb* omschreven als 'juncus conglomeratus, kleine waterbies', en *hean*, enkelvoud, niet in het *FrWb* maar wel bij Franke/Van der Ploeg, 'scirpus', met de samenstelling *heannebies*,

'blysmus compressus, vlakke bies'. Hierachter moet een ouder *haan* zitten, dat blijkbaar verschillende soorten van waterplanten kon aanduiden. Het ligt voor de hand *hean*, *heanen* te combineren met hindeloopens *haambòllen*, 'waterplant in droge sloten', door Van der Kooy naar Roosjen (1855) opgegeven en hemzelf dus vermoedelijk niet meer bekend geweest. De oudgermaanse dialecten kunnen ons bij het etymologiseren van *haan* weinig steun bieden, we moeten door vergelijking van de moderne gegevens tot een conclusie zien te komen. Bij *faan* lag dat allemaal veel eenvoudiger. *Fani*, neutrale *ja*-stam, kan immers zonder sterretje geciteerd worden, want het woord komt in het gotisch voor en betekent daar 'modder'. Een grondvorm **hani*, neutrale *ja*-stam, moeten we daarentegen construeren. Laten we nagaan of de constructie bij confrontatie met de verschillende feitelijk voorkomende vormen en varianten stand kan houden.

Allereerst kunnen we *hean*, als eerste lid van een samenstelling *heanne*-, naast *hoanne*, 'haan', stellen. *Hoanne* gaat terug op *hona*, een van de betrekkelijk weinige woorden waarbij in dat deel van het ingweoonse gebied waar later het nederlandse fries tot ontwikkeling zou komen de laat-ingweoonse [ã] gefonematiseerd is tot /o/. Waarom die bijzondere "keuze"? Kan de homoniemenvrees een rol hebben gespeeld? Wilde men *håna*, 'haan', en *håni*, 'waterplant', ook nadat de umlaut zijn werk had gedaan en de *i* in onbetoonde syllabe verzwakt en kleurloos geworden was, goed uit elkaar houden? Erg overtuigend lijkt een dergelijke redenering niet. Het grammaticaal geslacht van de beide woorden bleef immers verschillend en bovendien had men, wilde men het vocalisme onderscheiden, de [æ̃] van *håni* evengoed kunnen laten "uitwijken" naar /e/ als de [ã] van *håna* naar /o/. Zowel het hollands als het gronings kennen *heen* als benaming voor een waterplant en in Holstein vindt men de ongetwijfeld hiermee samenhangende variant *henk*, *hink*, *hönk*, 'scirpus maritimus' (Schütze, Mensing). Voor het gronings citeer ik Ter Laan, die 't *heen* in twee betekenissen vermeldt: 1. 'een fors, lischtig gewas aan de slootkanten, voornamelijk de oeverzegge, *carex riparia* en de stijve zegge, *carex stricta*'; 2. 'in 't W.K.en Hunzingo: de oeverbies of zeebies, *scirpus maritimus*'. Bij de in een afzonderlijk artikel ondergebrachte vormvariant 't *een* is de eerste betekenis dezelfde als bij 't *heen*, de tweede echter 'een biezensoort, die soms gebruikt wordt om riet of bonen te binden (Wk.)' en de derde 'de onvertakte egelskop, *sparganium simplex*; ook *ene* (Beerta)'. Voor het hollands citeer ik allereerst het WNT s.v. *heen* (onzijdig, 'daarnaast *heent*'). Het is, zegt de redacteur Beets, 'een naam, bepaaldelijk voor Zuid-Holland vermeld, doch ook elders voorkomende, voor eene grassoort (*Scirpus maritimus* L.) van het geslacht der Biezen (familie der Cypergrassen) - anders Zeebies, Wild Galingaangras, Driekant en in Groningen Heenwortel genoemd -, welke op bij ebbe drooglopende gronden groeit en tot veevoeder geschikt is'. Voor

Noordholland is van belang wat Boekenoogen s.v. *huinebollen* vermeldt: 'Het is tegenwoordig ook in het N. van N.-Holl. nog bekend, doch alleen in de uitdr. *het heen wegspitten*, 'de rietzoden afspitten'. In Verdam vinden we nog een plaats uit 1514, waar vissers uit Callantsoog, die ook nog wel een beetje boerden aan de oever van de toen nog niet ingepolderde Zijpe, verklaren dat hun land praktisch niets waard is 'mits dat de tweedeel wel heenlant is'. *Heen* is dus wel een heel typisch kustwoord in gebruik of in gebruik geweest van Zuidholland tot aan Holstein, echter niet in het nederlandse Friesland. Waarom daar die "eigen friese" ontwikkeling, blijkbaar veroorzaakt door de "eigen friese" fonematisering van de laat-ingweoonse [æ̃] tot /a/?

Is *haan* tegenover *heen* wel een "eigen friese" vorm? We slaan de oostfriesse woordenboeken op. Stürenburg (Aurich, 1857): '*Hahnt, Hahn, Schilf*, woran die Hahnebolten wachsen'; '*Hahnebolten*, die eßbaren inneren Stammtheile oder Blättertheile mehrerer Wasserpflanzen, z.B. der Schwertlilien, Igelkolben etc.'. Ten Doornkaat Koolman (1882): '*hân* od. *hane*, auch *hânt*, Schilf, Schilfrohr'; '*hanebolten, hânbolten, hâmbolten*, die essbaren Kolben (bolten) des an den Seiten der Teiche wachsenden Schilfs od. *hân*'. Maar we bevinden ons in Oostfriesland in een gebied waar ten dele nog tot in de 17de eeuw fries is gesproken. Een oostfries *haan* dwingt ons nog niet naar de term "ingweoons" te grijpen. We keren van Oostfriesland terug naar Groningen en raadplegen nogmaals Ter Laan. Dan zien we dat het gronings naast de samenstellingen *heenwodl, heenbòlt* en *eendebòlt* ook *hoanebòlt, honnebòlt*, 'scirpus maritimus', kent. *Heen* is een kinderlekkernii: 't onderste deel wordt door de kinderen gegeten', *hoanebòltn* net zo: 'As kiener trokn wie ze op oet sloot en as we den wat stroop verovern konn, smuldn wie in de widde onner-ìnn'. Geen verschil dus tussen Groningen en Oostfriesland. Maar ook in Groningen staan we nog op middeleeuws-friese bodem. We gaan dus verder westwaarts, over Friesland heen naar het noorden van Noordholland, waar het ingweoons al vóór 1200 gefrankiseerd moet zijn en dus helemaal nooit 'fries' is gesproken. Opnieuw slaan we Boekenoogen op: 'In Waterland *hennebollen* ... In het N. van N.-Holl. *heenbollen* en *haanbollen*'. Een citaat van Valcooch, 1591: 'Die Kinders loopen om Haenbollen en knuppen (*katerklooten*)'. Het gaat hier kennelijk om dezelfde kinderlekkernij als we met name bij Ter Laan vermeld vonden. Met dit noordhollandse gegeven voor ogen kan, dunkt mij, niemand er meer aan twijfelen dat *haan* een woord moet zijn dat teruggaat tot in de voorfriesse tijd. Ook al ontbreekt een in één van de oudgermaanse schrijfdialecten overgeleverd *hani, dat een dergelijk woord in het "Küsteningwäonisch" bestaan moet hebben lijkt mij wel zeker. Het ontstaan naast elkaar van *haan* en *heen* kan op dezelfde wijze verklaard worden als *faan* naast *veen*, en omgekeerd kan de vroege uitgebreidheid van *haan* - buiten het middeleeuws-friese gebied - hetzelfde doen vermoeden bij *faan*.

Ik heb mijn betoog rond en bied het de frisisten ter toetsing aan. Ik draag het op aan de nagedachtenis van Meinte Oosterhout, de frisist die van mijn intrede in Groningen af tot aan zijn te vroege dood in 1970 toe als medewerker aan het Frysk Ynstitút tot mijn naaste burenen-in-de-wetenschap heeft behoord en mij zo talloze malen met frisistische raad en gegevens die mij niet toegankelijk waren van dienst is geweest. Er zit iets paradoxaals in het schrijven van zo'n wetenschappelijk herdenkingsstuk. De herdachte heeft er immers niets meer aan, het betoog dat ik aan Oosterhout opdraag is tegelijk niet voor zijn ogen bestemd. Het is in de eerste plaats een voldoen aan eigen behoefte. Ik heb er behoefte aan Meinte Oosterhout te herdenken, omdat hij - al die waterplanten brengen mij onwillekeurig op het beeld van de profeet Jesaja -, omdat hij een goed en geduldig mens was die het gekrookte riet niet heeft verbroken.

Harendermolen

K. Heeroma

N o o t

1. Eerder is over *faan* geschreven door G. Gosses, *Oork. St. Anthonygasthuis I*, 33, 35, 36, 37, 39, 50, 63, 72, 134, 135; door A. Spenter, *Vokalismus Schierm. Mundart 177/8* (noot 224); de laatste 'verklaart *faan* uit **fann-*, waarbij de umlaut `vor geminiertem Nasal verhindert bzw. aufgehoben wurde`.